

arkivrapport

Fornlämning 231:1, Flickskolan 7 & 12, Nyköpings socken & kommun, Södermanlands län. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning.

Patrik Gustafsson Gillbrand

Sammanfattning

Sörmlands Arkeologi AB har under perioden 2016-11-15 – 2016-11-16 utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning 231:1 (stadslager), fastigheterna Flickskolan 7 & 12, Nyköpings socken & kommun, Södermanlands län. Undersökningen genomfördes med anledning av att Nyköpings kommunfastigheter avser att installera brandlarm i fyra byggnader inom fastigheterna.

Mellan fyra byggnader öppnades ett sammanhängande schakt som var 62 meter långt, 0,5 meter brett och 0,4 - 0,7 meter djupt. I schaktets västra del framkom tre murar uppförda av tegel, natursten och kalkbruk (A1 - A3). Murarna utgjordes av den nordvästra långhusväggen och norra korsarmen tillhörande Franciskanerkonventets kyrka som uppfördes under 1280-talet. Nordöst om kyrkmurarna påträffades ett raseringslager som bestod av tegelkross, kalkbruk som härrörde från 1665 års stadsbrand. Under raseringen påträffades ett avsatt lager av mörkbrun silt som innehöll enstaka bitar tegelkross, djurben och spik. Därtill framkom fragment av keramik, kakelungsfragment och hertig karlsglas från 1500- och 1600-talet. Under detta lager framkom en kullerstenläggning (A4) samt delar av en huskonstruktion (A5-A7). Bebyggelselämningen bestod av en tegelmur i väster, ett fragmentariskt tegelgolv samt en skadad grundmur av sten och tegel i öster. På golvet påträffades enstaka fragment av yngre rödgods från 1600-talet. Öster om A4 framkom en cirka 4 meter bred stenpackning av rundade och kantiga stenar (A8) som utgjort en gata från 1500-1600-talet. Cirka 7 meter öster om A8 påträffades en enklare mur av sten (A9), vilken möjligen tillhört en byggnad. Murens riktning antyder att den kan knytas till tiden före stadsplaneregleringen som genomfördes vid mitten av 1600-talet.

Inledning

I enlighet med länsstyrelsens beslut (431-5623-2016) har Sörmlands Arkeologi AB utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning inom fornlämning 231:1 (stadslager), fastigheterna Flickskolan 7 & 12, Nyköpings socken & kommun, Södermanlands län (bilaga 1-3). Fältarbetet genomfördes under perioden 2016-11-15 – 2016-11-16. Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Patrik Gustafsson Gillbrand, arkeolog vid Sörmlands Arkeologi AB.

Den arkeologiska undersökningen genomfördes med anledning av att Nyköpings kommun avser att gräva ned en kulvert för kablar inför installation av brandlarm i fyra byggnader inom ovan rubricerat område. Schaktet planerades att vara 65 meter långt, 0,5 meter brett och 0,5 meter djupt. Arbetet innebar markingrepp inom fornlämning Nyköping 231:1 som består av kulturlager och bebyggelselämningar från medeltid och framåt.

Länsstyrelsen i Södermanlands län fattade därför, med stöd av 2 kap 13§ i Kulturmiljölagen (1988:950), beslut om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med de planerade markningreppen. Ansvarig för kostnaden var Nyköpings kommun, kommunfastigheter.

Det berörda området utgörs av en grusad gårdsplan belägen cirka 9 meter över havet, öster om Nyköpingsån i det centrala Nyköping. Ytan är omgiven av fem byggnader, varav den äldsta (Flickskolan 12-1) uppfördes som bostadshus vid Behmbrogatan omkring år 1720. Idag kallas den för Rektorsbostaden. Därefter tillkom en skolbyggnad i tegel år 1891 (Flickskolan 7-1). År 1895 uppfördes ytterligare ett bostadshus för skolans vaktmästare (Flickskolan 12-2). År 1961 tillkom två byggnader, dels en skolpaviljong närmast Behmbrogatan (Flickskolan 7-3), dels ett skolhus (Flickskolan 7-2), beläget närmast Folkungavägen (Nyköpings kommun, Byggnadsinventering 2015).

Flickskolan utgör platsen för Franciskanordens konvent i Nyköping som grundlades på 1280-talet. Från år 1544 finns uppgifter om att klostret hade förfallit (Janzon 2013, s. 237, 232). Inom och i anslutning till Flickskolan har tidigare ett flertal undersökningar genomförts genom åren (bilaga 4). Redan år 1891 uppmärksammades klosterkyrkans östra delar i samband med att Flickskolan uppfördes (Broberg 1979). År 1924 genomfördes en undersökning i form av en murverksdokumentation av kyrkans västra delar belägna under Behmbrogatan (Broberg 1979). År 1961 genomfördes en större undersökning av kyrkans mittparti. Materialet från undersökningen är varken bearbetat eller publicerat, bortsett från en sammanställning av samtliga kända murar. Därtill resulterade syntesen till en tolkning av kyrkans utbredning (Broberg 1979, Norberg 2013, s. 63). I samband med uppförandet av en elcentral i den nordöstra delen av skolgården år 1981, påträffades rester efter en mur uppförd av sten och kalkbruk med oklar datering samt stolphål och härदार i schaktets botten. Fynd från det understa lagret gav dateringar till tidig medeltid (Flodin 1996, s. 61). År 1985 genomfördes en övervakning av ett schakt för elledningar i Östra Trädgårdsgatan och inom skolgårdens östra del. Vid arbetet framkom fragmentariska lämningar i form av kulturlager och fynd från senmedeltid och nyare tid (Flodin 1996). År 2014 utfördes en schaktövervakning av ett VA-schakt i korsningen Östra Trädgårdsgatan och Behmbrogatan. I schaktets botten påträffades, under ett kraftigt raseringslager från 1600-talet, en stenmur och ett golv tillhörande en källare. Konstruktionen ¹⁴C-daterades till 1300-talet och har troligen ingått som en del av konventet (Berg 2014).

Syfte & målsättning

Det huvudsakliga syftet med den arkeologiska undersökningen var att löpande undersöka och dokumentera de delar av fornlämningen som berördes samt att tillvarata fynd.

Genomförande

Schaktningsövervakningen genomfördes parallellt med ledningsarbetet. Schaktet grävdes skiktvis ned till önskvärd nivå och öppnade ytor rensades kontinuerligt för hand. Schakt och konstruktioner mättes in med handburen GPS och beskrevs i text. Ett representativt urval av översikter och detaljer samt schakt fotodokumenterades. Inga fynd samlades in.

Resultat

Schaktningsarbetet påbörjades mellan Skolpaviljongen och Rektorsbostaden närmast Behmbrogatan. Därefter vek schaktet av åt nordöst för att sedan ansluta till Vaktmästarbostaden. Därifrån drogs schaktet vidare rakt österut fram till skolbyggnaden invid Folkungavägen. Schaktet var totalt 62 meter långt, 0,5 meter brett och 0,4 - 0,7 meter djupt (bilaga 3 & 4).

Under ett cirka 0,4 meter tjockt utfyllnadslager av grus (gårdsplan) framkom raseringslager och konstruktioner i schaktet (bilaga 3 - 8, 11 & 12).

I schaktets västra del påträffades tre murar uppförda av tegel, natursten och kalkbruk (A1 - A3), cirka 0,4 meter under markytan (bilaga 4, 5, 11 & 12). I fyllnadsmassorna som bestod av grå silt och tegelkross framkom även enstaka människoben, men inga föremål. Den västra muren (A1) var cirka 1,7 meter bred. I norr var den skadad av en äldre dränering. I murens mitt fanns en nedgrävd kabel som täcktes av tegelstenar. Cirka 2,5 meter norr om A1 påträffades A2 som bestod av en cirka 0,3 meter bred mur. Den västra delen av muren var kraftigt skadad av en

tidigare nedgrävd elledning. Cirka 3,3 meter nordöst om A2 framkom **A3** som utgjordes av en 2 meter bred mur av tegel och kalkbruk. Även i den fanns en nedgrävd elledning som täcktes av tegelstenar.

Nordöst om A3 förändrades lagerbilden i schaktet. Under ett cirka 0,3 meter tjockt lager av grus, följde ett cirka 0,2 meter tjockt raseringslager av tegelkross, kalkbruk och kolbitar. Därunder framkom ett cirka 0,1 - 0,2 meter tjockt avsatt lager av mörkbrun silt inom schaktet. Lagret innehöll även enstaka bitar tegelkross, djurben, spik, ett knivblad, fönsterglas och en knappnål. Därtill fanns daterande föremål i form av kakelungsfragment, ett fragment av så kallat hertig karlsglas samt enstaka mindre bitar keramik i form av yngre rödgods, majolika och stengods. Fynden daterades till 1500 - 1600-talet (bilaga 12). Under detta lager framkom en välbevarad kullerstenläggning som breddade ut sig cirka 11 meter i nordöstlig riktning inom schaktet (**A4**). Stenarna utgjordes av rundade naturstenar som var cirka 0,07 - 0,15 meter stora (bilaga 4, 6, 11 & 12).

Cirka 2 meter öster om A4 påträffades, under ett lager av grus samt ett raseringslager av tegelkross (ovan), delar av en före detta huskonstruktion. Den västra väggen utgjordes av en cirka 0,9 meter bred tegelmur orienterad i nord-sydlig riktning (**A5**). Öster om väggen vidtog en 4 meter bred yta av tegel och kalkbruk vilken tolkades som ett golv (**A6**). Över golvet låg en järnbalk med flera kraftiga piggar som troligen har utgjort en dörrpost (bilaga 12). På golytan påträffades även enstaka fragment av yngre rödgods som daterades till 1600-talet. Öster om golvytan framkom **A7** som utgjordes av en, 0,5 meter bred, fragmentarisk grundmur av tegel och natursten orienterad i öst-västlig riktning (bilaga 4, 7, 11 & 12).

Cirka 0,5 meter öster om A7 påträffades **A8** som bestod av en 4 meter bred stenpackning av både rundade och kantiga stenar, mellan 0,1 - 0,3 meter stora (bilaga 4, 7, 11 & 12). Cirka 7 meter öster om A8 framkom **A9** som utgjordes av en 0,3 meter bred stenkonstruktion i form av en grundmur orienterad i nordväst-sydöstlig riktning. Muren var uppbyggd av cirka 0,15 meter stora kantiga stenar. Konstruktionens riktning passar någorlunda in på den äldre stadsplanen som gällde före 1600-talets mitt (bilaga 4, 8, 11 & 12). I schaktet öster om A9, fram till skolbyggnaden vid Folkungavägen, framkom sentida fyllnadsmassor i form av gul sand.

Efter undersökningen har de påträffade murarna, A1-A3, markerats ut på den tidigare upprättade murplanen över konventets kyrka (bilaga 9). Därav kan man se att A1 sammanfaller med kyrkans nordvästra långhusvägg, A2 var förmodligen en del av den västra väggen till den norra korsarmen, medan A3 ingick i korsarmens norra vägg. Om tolkningen är riktig kan man dra slutsatsen att korsarmen var cirka 3,5 meter kortare i väster än vad tidigare föreslagits (bilaga 9).

Bebyggelselämningen (A5-A7) låg direkt väster om en stenpackning (A8) som sammanfaller med den gata som fanns på platsen enligt den äldsta kartan från år 1665 (bilaga 10). Därmed förefaller det rimligt att anta att kullerstenläggningen (A4) utgjorde en gårdsplan till den påträffades byggnaden. Från år 1544 finns skriftliga belägg som omnämner etablering av bebyggelse inom området för det övergivna konventet (Janzon 2013, s. 229, 232). Både byggnaden och kullerstenläggningen kan utifrån fyndmaterialet dateras till 1500-1600-tal. Av den anledningen bör raseringslagret ha uppkommit i samband med 1665 års stadsbrand.

Bilagor

- Bilaga 1. Utdrag ur Sverigekartan med undersökningens belägenhet markerad. Skala 1:1 000 000.
- Bilaga 2. Utdrag ur Terrängkartan med den aktuella miljön utmarkerad. Skala 1:50 000.
- Bilaga 3. Utdrag ur StadsGis för Nyköping undersökningsområdet utmarkerat. Skala 1:4000.
- Bilaga 4. Utdrag ur StadsGis för Nyköping med undersökningsschaktet utmarkerat i blått. Påträffade lämningar är utmarkerade i rött. Tidigare undersökta ytor har markerats ut med grå streckad linje. Skala 1:1000.
- Bilaga 5. Schaktplan med påträffade murar som ingått i konventets kyrka (A1-A3). Skala 1:50.
- Bilaga 6. Schaktplan med kullerstenläggning som framkom i schaktet (A4). Skala 1:50.
- Bilaga 7. Schaktplan med påträffad byggnad med tegelgolv (A5-A7) samt stenbelagd gata (A8). Skala 1:50.
- Bilaga 8. Schaktplan med påträffad mur av sten (A9). Skala 1:50.
- Bilaga 9. Ny utbredning för klosterkyrkans norra korsarm utmarkerad på en tidigare upprättad plan över kyrkans utbredning samt den medeltida bebyggelsens utbredning i form av stadstomter. Söder om kyrkan har en hypotetisk utbredning för konventets övriga delar markerats ut. Vattennivån motsvarar 1600-talets (StadsGis). Skala 1:2000.
- Bilaga 10. Lämningar som påträffades vid undersökningen som daterades till 1500-1600-tal, tolkade och utmarkerade på Nyköpings stadsplan före år 1665. Vattennivån motsvarar 1600-talets (StadsGis). Skala 1:1000.
- Bilaga 11. Kontexttabell.
- Bilaga 12. Fotodokumentation.

Referenser

Berg, Peter. 2015. Förenklad rapport rörande arkeologisk förundersökning inom fornlämning 231:1 (stadslager), Kungsgatan, Slottsgatan, Stallbacksgränd och Östra Trädgårdsgatan, Nyköpings socken och kommun, Södermanlands län. *Sörmlands museum, Arkivrapport nr 2015:04A*. Nyköping.

Broberg, Birgitta. 1979. *Nyköping. Rapport Medeltidsstaden 13*. RAÄ och SHM. Stockholm.

Digitala Fastighetskartan. Geografiska Sverigedata (GSD). Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län, Gävle.

Flodin, Lena. 1996. *Ett tjugotal grävningar utförda under 1980-talet i Nyköping*. Södermanland, Nyköping, kv Flicksskolan m fl. Arkeologisk undersökning. *RAÄ, UV- Stockholm. Rapport 1996:116/2 (2)*. Stockholm.

FMIS. Informationssystemet om fornminnen, Riksantikvarieämbetet. Datauttag Södermanlands län (2016-02-20) (www.fmis.raa.se).

Janzon, Kaj. 2013. *Det medeltida Sverige. Band 2. Södermanland, 3 Jönåkers härad, Nyköpings stad*. Stockholm.

Norberg, Lars. 2013. Sex ordnar och sju inrättningar - om sörmlands medeltida kloster. I: *Medeltida klosterliv på Fogdön - rapport från ett symposium om Fogdö och Vårfruberga kloster i augusti 2012*. Red. Tomas Wahlqvist. Föreningen Vårfruberga kloster. Fogdön. Strängnäs.

Terrängkartan, Geografiska Sverigedata (GSD). Kartförlaget, Gävle. 2013. Källa: Lantmäteriet.

Nyköpings kommun, Byggnadsinventering 2015.

http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering/Flickskolan_7-1_4808.pdf

http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering/Flickskolan_7-2_4810.pdf

http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering/Flickskolan_7-3_4809.pdf

http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering/Flickskolan_12-1_4815.pdf

http://kartor.nykoping.se/pdf/custom/Byggnadsinventering/Flickskolan_12-2_40187.pdf

Sörmlands museums arkiv & bibliotek (SMA)

SR-GIS 2015, (StadsGis) upprättat av Björn Pettersson, Sörmlands Museum.

Administrativa uppgifter

Projektnummer Sörmlands Arkeologi AB: 1630

Länsstyrelsens dnr: 431-5623-2016

Tid för undersökningen: 2016-11-15 – 2016-11-16

Personal: Patrik Gustafsson Gillbrand

Belägenhet: Belägenhet: 9H2d, Ekonomisk karta över Sverige. upprättad av Rikets allmänna kartverk.

N (x) 6514039 E (y) 616406

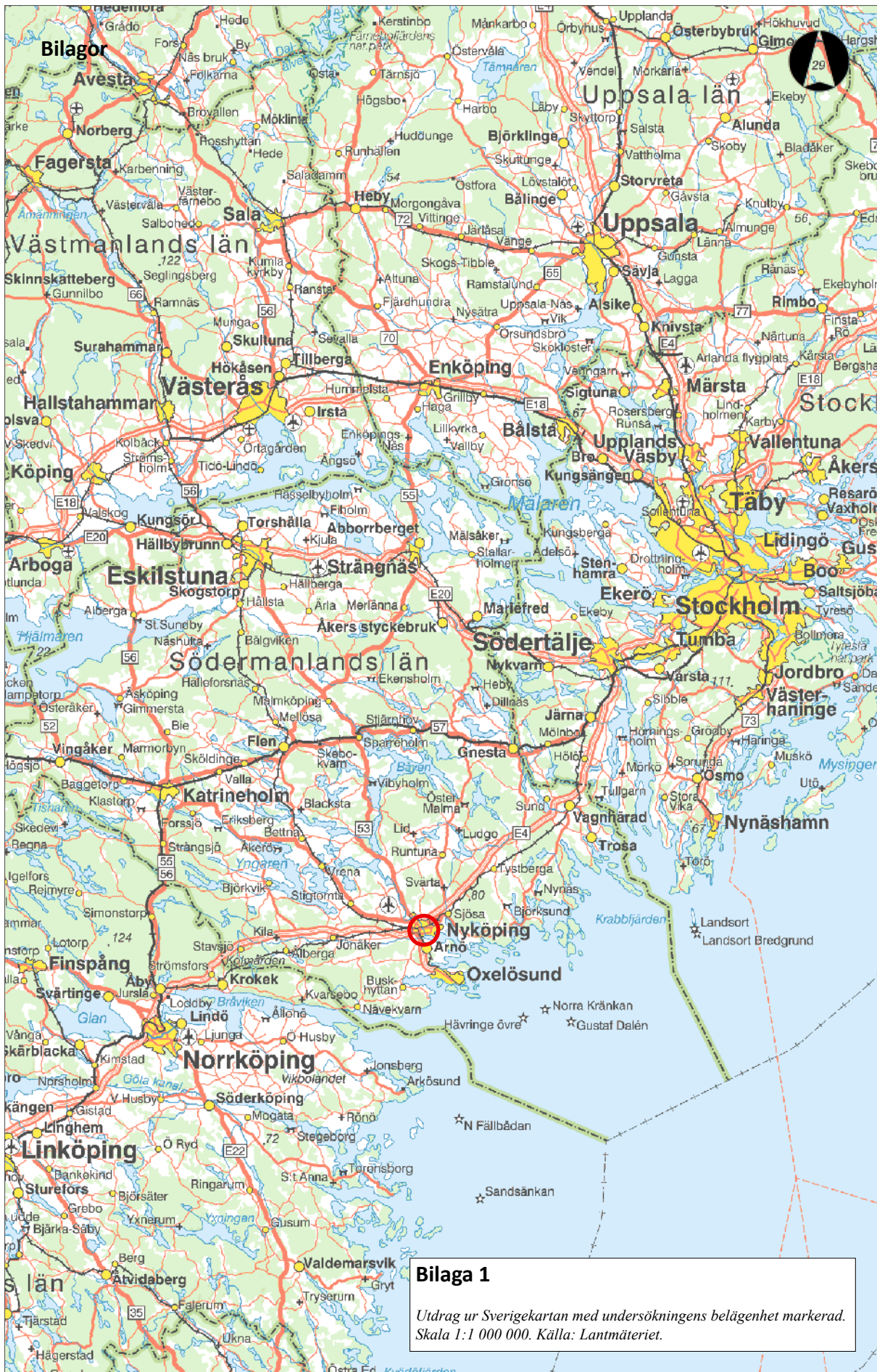
Koordinatsystem: SWEREF 99 TM

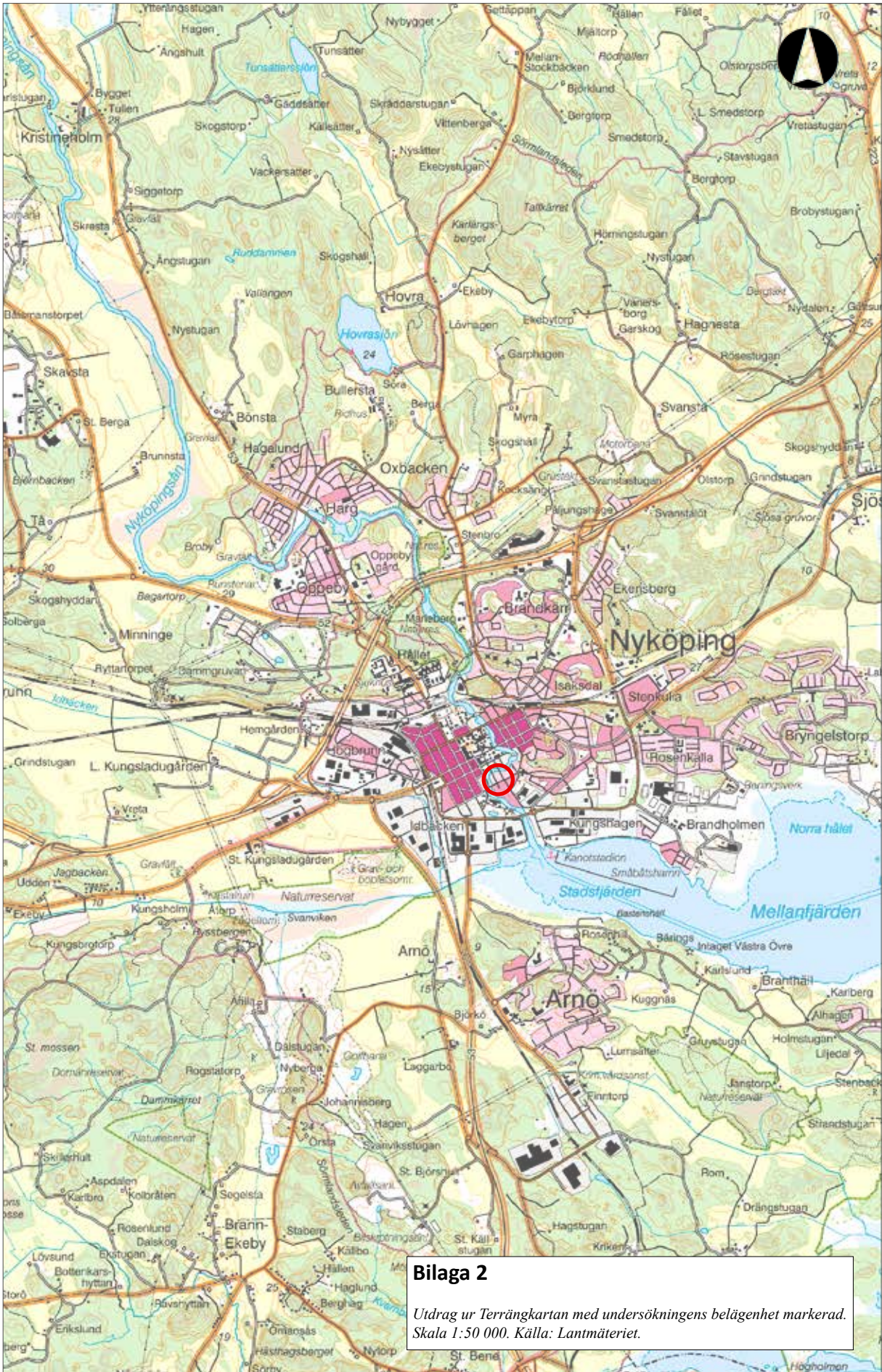
Höjdsystem: RH 2000

Undersökt yta: 33 m²

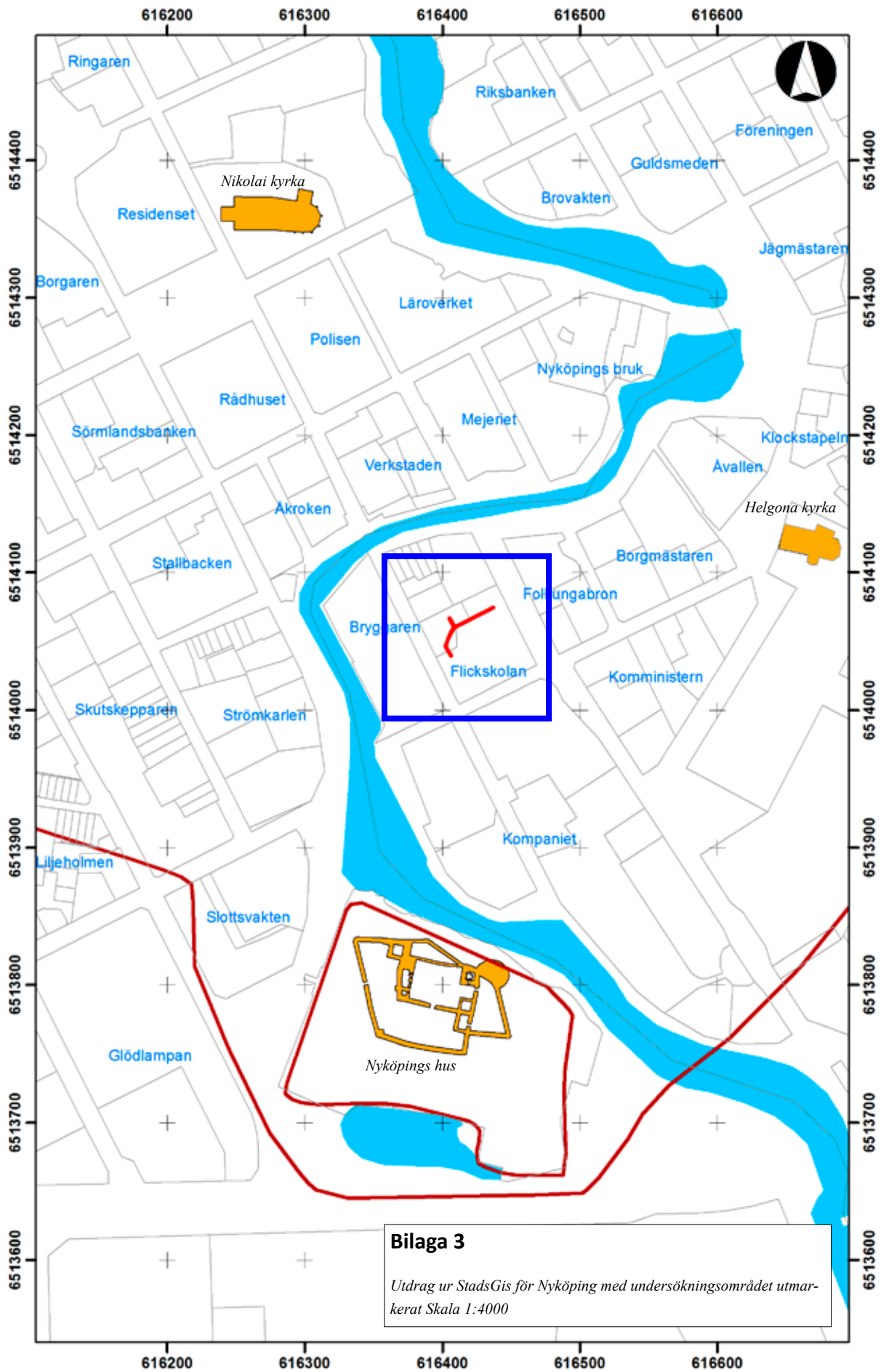
Inget analogt dokumentationsmaterial utöver rapporten föreligger. Digital dokumentation förvaras hos Sörmlands Arkeologi AB i väntan på meddelande från ATA angående rutiner för leverans av digitalt material.

Inga fynd tillvaratogs.

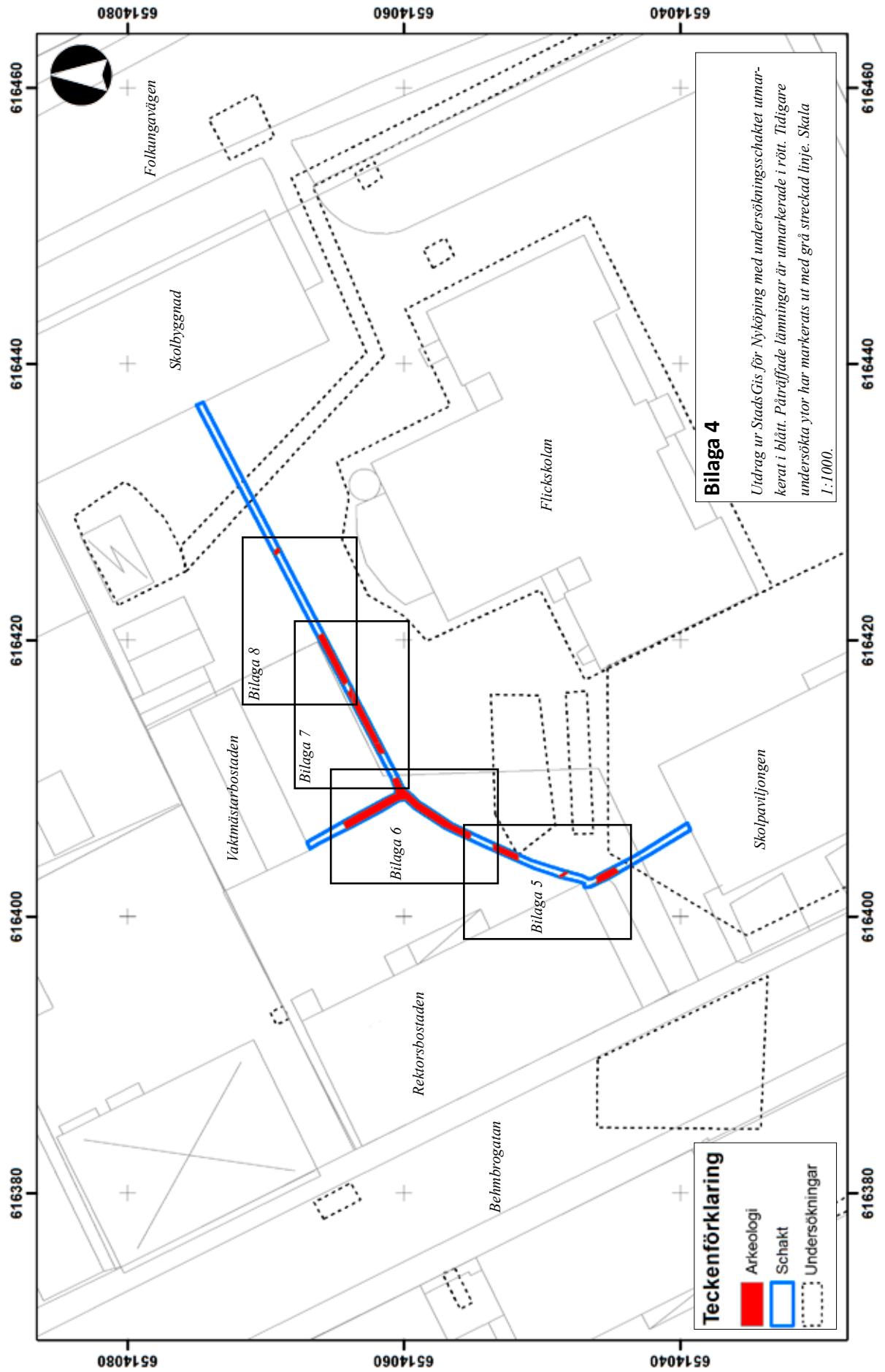

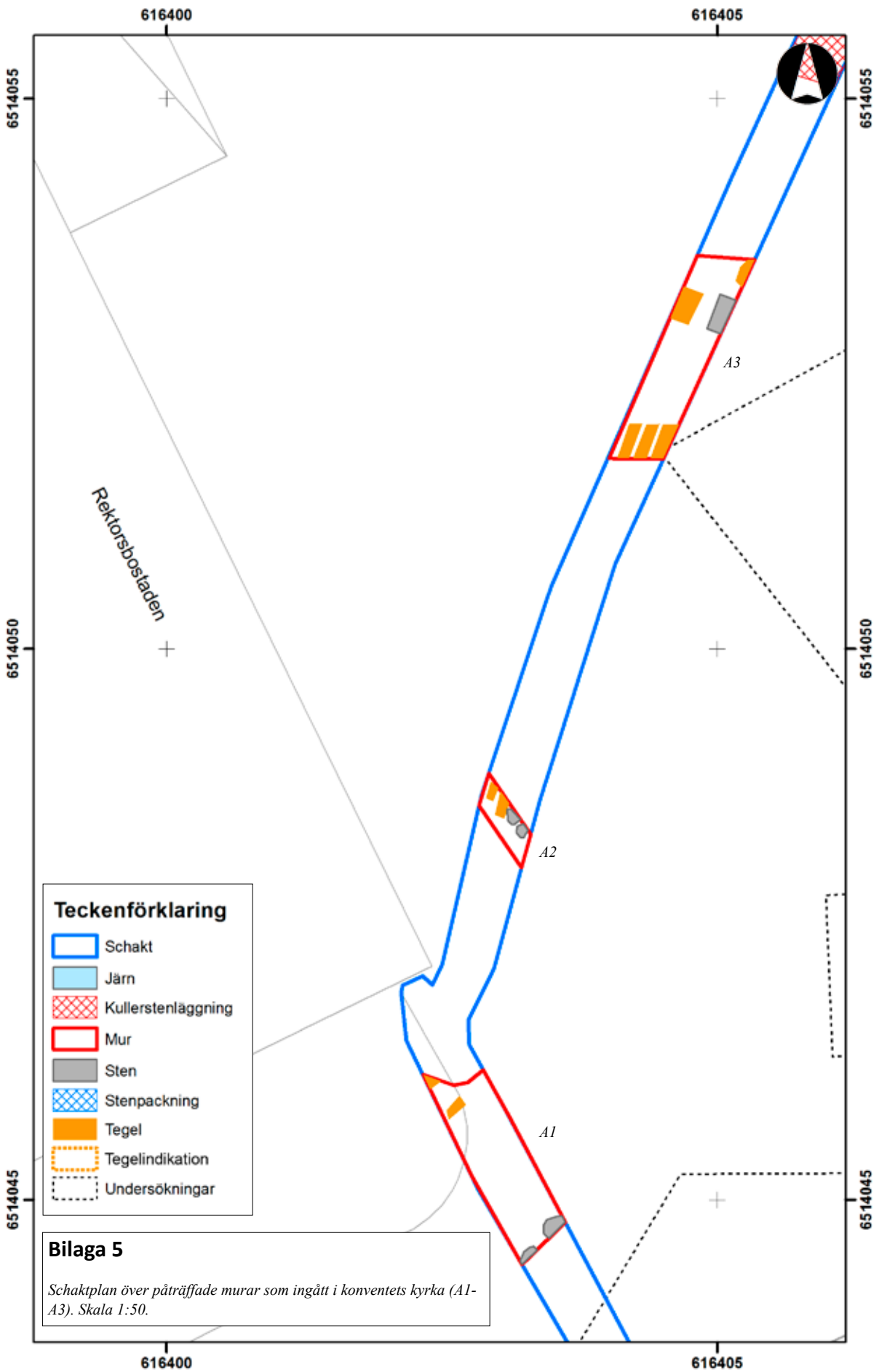
Bilaga 2
 Utdrag ur Terrängkartan med undersökningens belägenhet markerad.
 Skala 1:50 000. Källa: Lantmäteriet.

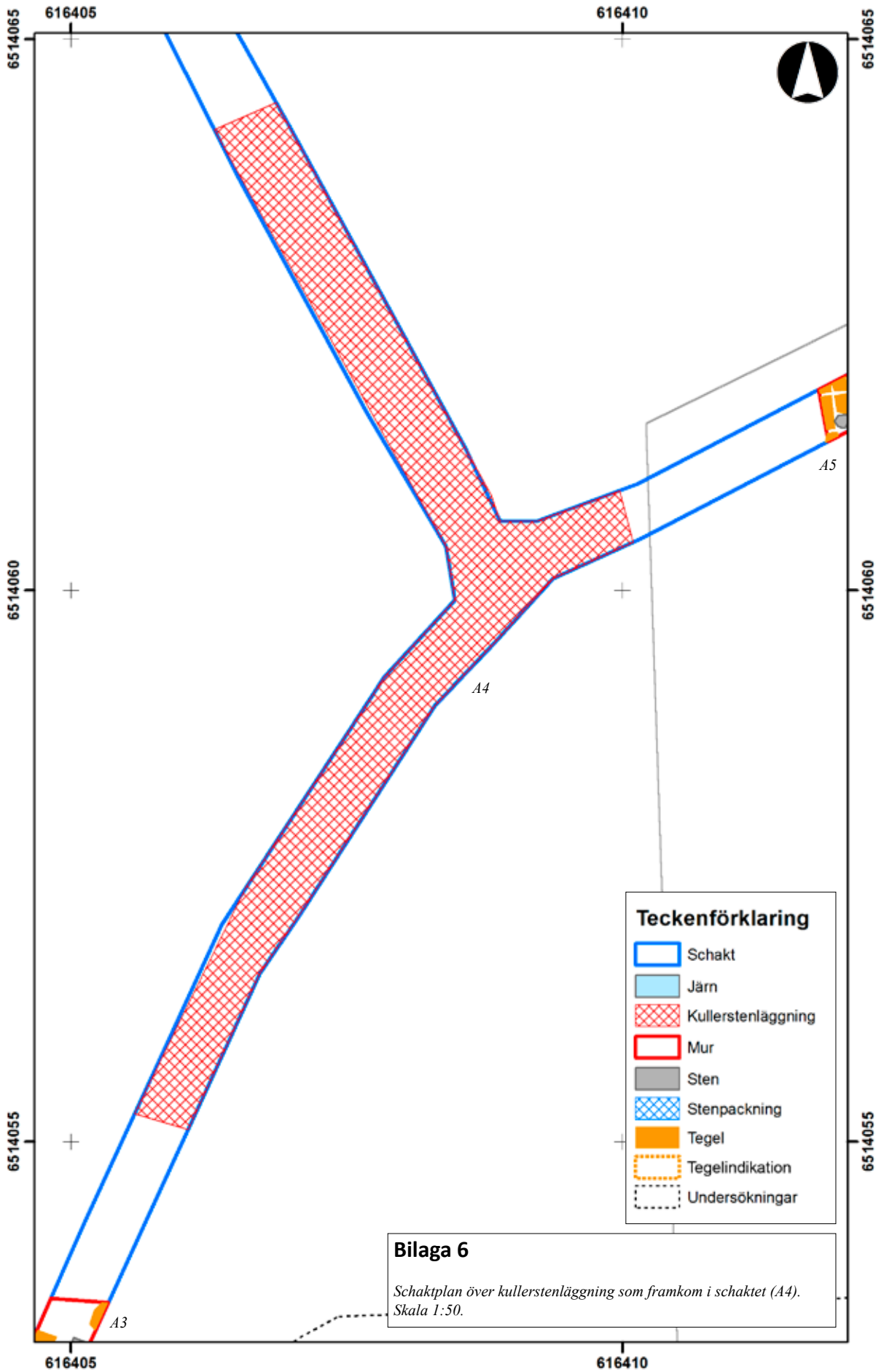

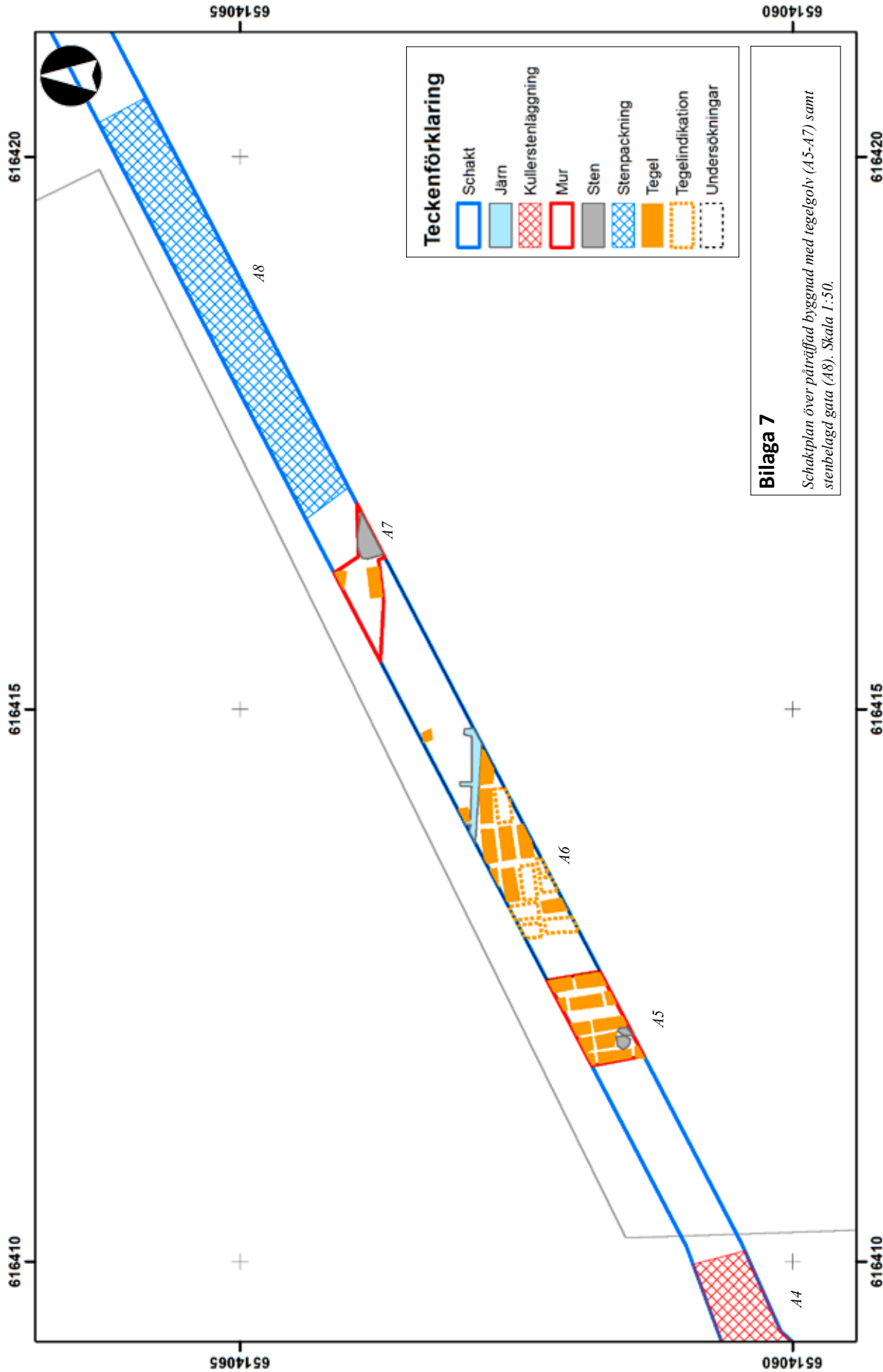
Bilaga 3

Utdrag ur StadsGis för Nyköping med undersökningsområdet utmarkerat Skala 1:4000

6514065

6514065

616410

616415

616420

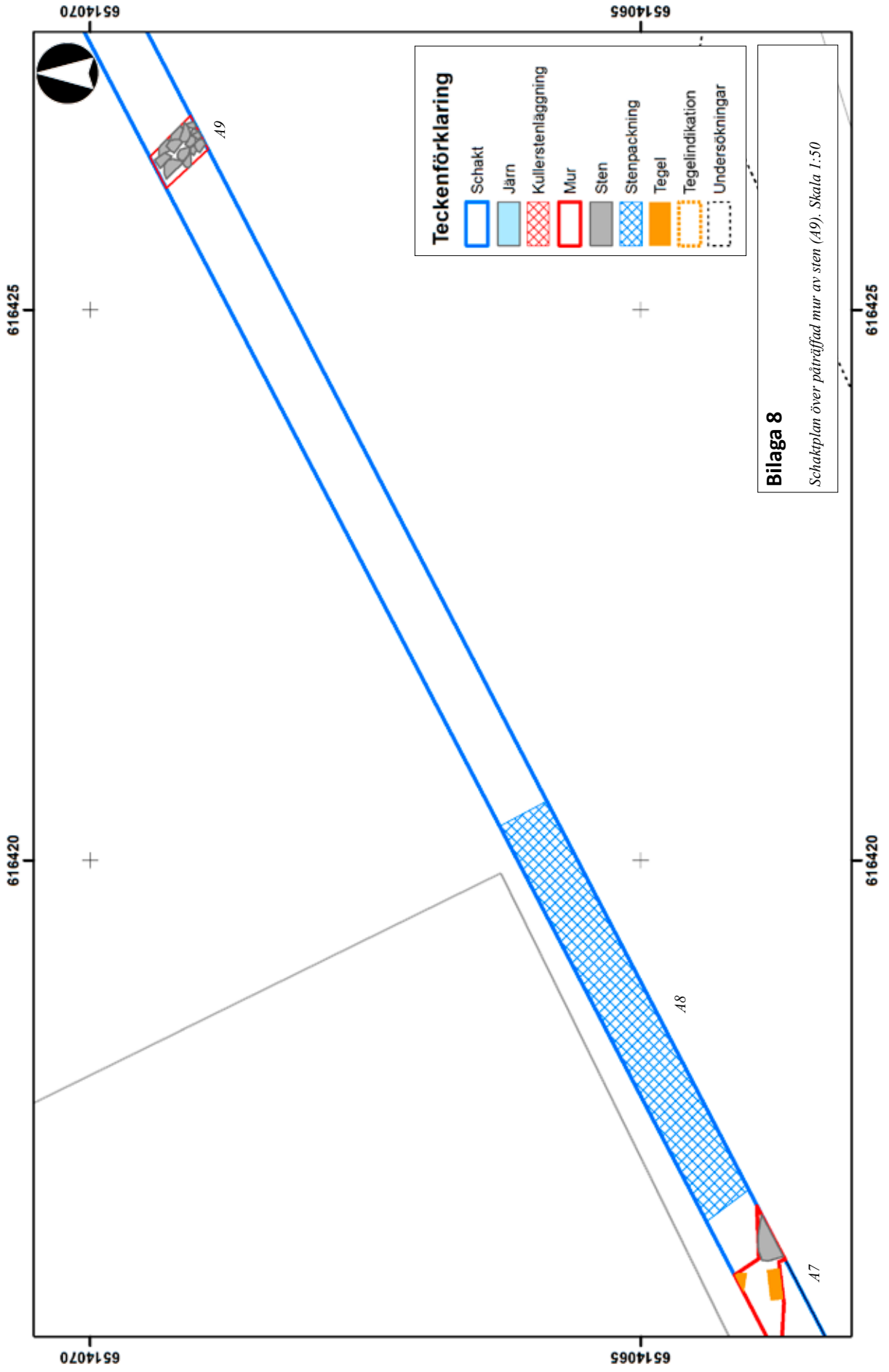
6514060

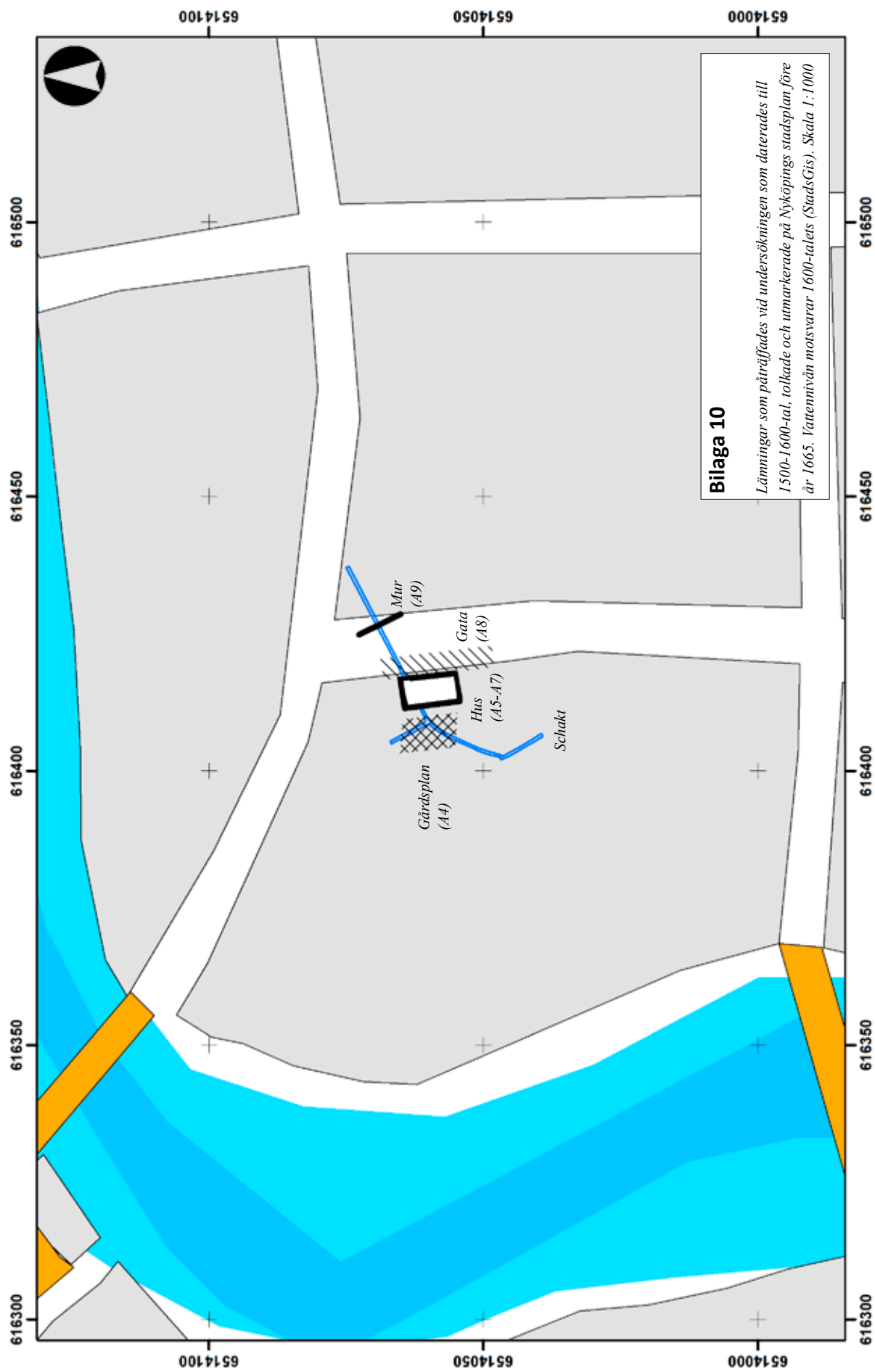
6514060

616410

616415

616420

1.1. Kontexttabell

Kontext	Typ	Storlek (m)	Beskrivning	Anmärkning	Datering	X (mitt)	Y (mitt)	Z-närkyta	Z-topp
A1	Mur	1,7	Tegelsten, natursten och kalkbruk Skadad av elledning & VA-schakt.	Klostermur	Medeltid	6514045,35	616403,03	9,25	8,75
A2	Mur	0,3	Tegelsten, natursten och kalkbruk. Skadad av elledning.	Klostermur	Medeltid	6514048,47	616403,10	9,24	8,84
A3	Mur	2	Tegelsten, natursten och kalkbruk. Skadad av elledning.	Klostermur	Medeltid	6514052,69	616404,71	9,19	8,89
A4	Stenläggning	11	Rundade stenar, 0,07-0,15 m stora.	Gårdplan	1500-1600-tal	6514059,52	616408,41	9,00	8,5
A5	Mur	0,9	Tegelsten och kalkbruk.	Vägg	1500-1600-tal	6514061,77	616412,19	9,06	8,46
A6	Golv	4	Tegelsten och kalkbruk.	Golv	1500-1600-tal	6514062,41	616414,41	9,05	8,55
A7	Mur	0,5	Tegelsten, natursten och kalkbruk. Fragmentarisk.	Vägg	1500-1600-tal	6514063,86	616416,21	9,04	8,64
A8	Stenläggning	4	Kantiga stenar, ca 0,10-0,3 m stora.	Gata	1500-1600-tal	6514065,19	616418,72	9,02	8,52
A9	Mur	0,3	Kantiga stenar, 0,15 m stora.	Byggnad/mur?	1500-1600-tal	6514069,27	616426,27	8,96	8,36

Bilaga 12. Fotodokumentation

Figur 1. Översikt över Flickskolans gård med det öppnade schaktet. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 2. Muren, A1, som ingått i klosterkyrkans norra långhusvägg. Bilden är tagen från söder. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 3. Muren, A2, som utgjort ett parti av västra väggen av kyrkans norra korsarm. Den nedre tegelstensraden är en sentida täckning av en elledning som skadat muren. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 4. Muren, A3, som ingått i norra korsarmens norra vägg. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 5. I schaktet kan man se A4, en välbevarad kullerstensläggning. Notera det markanta orangea raseringslagret av tegelkross som täcker stenläggningen. Lagret kan knytas till 1665 års stadsbrand. Bilden är tagen från nordväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 6. A5, den västra tegelmuren till det påträffade huset. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 7. Den centrala delen av golvet med fragmentariska tegelstenar (A6). Till vänster i bild kan man se en del av en dörrpost av järn in situ. Bilden är tagen från norr. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 8. Den östra fragmentariska väggen till huset (A7). Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 9. Översikt av byggnaden från som framkom i schaktet. Närmast i bild den västra tegelväggen (A5) och där bakom kan man se golvet (A6). Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 10. A8, en stenlagdyta som utgjort en gata från tiden före år 1665. Bilden är tagen från nordöst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 11. A9, en enkel mur av sten till en möjlig byggnad som framkom i den östra delen av schaktet. Bilden är tagen från sydväst. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.

Figur 12. Fynd påträffade i schaktet. Till vänster två kakelugnsfragment. Övre mitt, ett fragment majolika samt ett fragment av stengods. I mitten en fot till ett Hertig Karls-glas samt en knappnål. Till höger skärvor av yngre rödgods och längst ned en kniv. Fynden påträffades under ett raseringslager som kan dateras till år 1665. Foto: Patrik Gustafsson Gillbrand 2016, Sörmlands Arkeologi AB.